КРЕСАЛО

Маршував шляхом солдат: раз, два! Раз, два! За спиною — ранець, а при боці — шабля, бо вертався він додому з війни. Аж глядь — назустріч йому суне стара відьма, й така потворна, що страх, — нижня губа в неї звисала до самих грудей. Відьма сказала:

— Добрий вечір, вояче! Яка в тебе гарна шабля! А який здоровецький ранець! Можеш напхати в нього стільки грошей, скільки сам захочеш.

— Дякую тобі, стара відьмо, — відповів солдат.

— Бачиш он те високе дерево? — спитала відьма, кивнувши в бік дерева, що росло неподалік. — Усередині воно порожнє! Лізь нагору, де починається дупло, і спустишся по ньому на самий спід.

Я обв'яжу тебе мотузкою за пояс, а тільки-но ти мені гукнеш, я й підійму тебе назад.

— Навіщо мені спускатися в те дупло? — сторопів солдат.

— Щоб набрати грошей! — відповіла відьма. — І запам'ятай таке: як спустишся на саме дно, то побачиш великий прохід, де світло, як удень, бо там горить більше сотні ламп. А ще ти побачиш троє дверей, їх можна відчинити, крутнувши ключі в замкових шпаринах. Зайдеш до першої кімнати й побачиш посеред підлоги чималу скриню, на вікові якої сидить пес, — очі в нього завбільшки з чайні чашки, але ти не бійся! Я дам тобі свій синій картатий фартух, простелиш його долі, швиденько підскочиш до скрині, схопиш пса й посадиш його на мій фартух. А тоді відчиниш скриню й набереш звідти монет — скільки влізе. Всі ті монети мідні, якщо ж захочеш срібних, то треба буде йти в другу кімнату, одначе там сидітиме пес, у якого очі будуть завбільшки з млинові колеса. Але ти не бійся, посадиш його на фартух та й братимеш гроші! А захочеш собі золота, то можеш і його здобути, і стільки, скільки донесеш, зайдеш лише до третьої кімнати. Правда, у пса, що сидітиме на скрині з грішми, очі будуть завбільшки з копенгагенську Круглу Вежу[1]. Ото вже собацюра, будь певен! Але ти не бійся! Як тільки посадиш того пса на мій фартух, він тобі нічого не заподіє, і ти набереш зі скрині золота, скільки влізе!

---

[1] Висотна споруда давнього Копенгагена.

— Було б і зовсім незле, — відповів солдат. — Та що я буду тобі винен, стара відьмо? Ти ж, мабуть, щось із мене правитимеш?

— Ні, — відповіла відьма, — я не правитиму з тебе ані шилінга! Принесеш мені лише стародавнє крісало, яке забула там моя бабуся, коли востаннє спускалася в дупло!

— Тоді обв'язуй мене мотузкою! — звелів солдат.

— Гаразд, — мовила відьма. — І візьми ще цей картатий синій фартух.

Солдат заліз на дерево, спустився на дно дупла й опинився, як і казала відьма, у великому проході, де горіло більше сотні ламп.

І ось він відчинив перші двері. Леле! У кімнаті сидів пес із очима завбільшки з чайні чашки!

— Ого ти який! — мовив солдат, простелив долі відьмин фартух, посадив на нього пса та й набрав собі повні кишені мідних монет. Тоді зачинив скриню, знов посадив на неї пса й подався до другої кімнати. Лелечки! Там сидів пес із очима завбільшки з млинові колеса!

— Чого ти на мене так вилупився? — спитав солдат. — Тобі очі полізуть рогом!

І він простелив відьмин фартух та й посадив на нього пса. Але, побачивши цілу скриню срібла, солдат вивернув із кишень мідяки й заходився напихати їх і ранця срібними монетами. А потім він зайшов до третьої кімнати! Ну й потворисько! Тамтешній пес мав очі завбільшки з копенгагенську Круглу Вежу! І вертілися вони в нього на писку, мов колеса!

— Добрий вечір! — козирнувши, привітався солдат.

Він ще ніколи такого пса не бачив. Та, подивившись на нього трохи, солдат подумав: «Годі!». Простелив долі відьмин фартух, посадив на нього пса й підняв віко скрині: о боже ти мій, господи! Скільки там було золота! Він міг би придбати за нього цілий Копенгаген, набрати у крамниці тістечок та ласощів ще й скупити всі на світі нагайки та коники-гойдаші! Матінко рідна, то була купа грошей! І тоді солдат вивернув з кишень і з ранця всі срібняки, якими вони були напхані, і замість них напхав туди золота, атож, повні кишені, повен ранець, повен кашкет, ще й повні чоботи золота — аж ледве міг переставляти ноги! Отепер солдат був як той грошовий мішок! Посадивши пса на скриню, він захряснув двері кімнати й гукнув відьмі нагору:

— Агов, стара відьмо, тягни мене!

— Чи взяв ти кресало? — спитала відьма.

— Хай тобі грець! — мовив солдат. — Геть про нього забувся! — пішов у кімнату й узяв кресало.

Відьма витягнула солдата нагору, й він знов опинився на шляху — його кишені, чоботи, ранець та кашкет були вщерть набиті грішми.

— Навіщо тобі це кресало? — спитав солдат.

— Це тебе не обходить! — відрубала відьма. — Тепер ти маєш повно грошей! Тож віддай мені кресало!

— А дзуськи! — мовив солдат. — Якщо ти зараз же не зізнаєшся, навіщо тобі кресало, я вихоплю шаблю й відітну тобі голову!

— Не скажу! — заволала відьма.

І тоді солдат відітнув їй голову. Відьма впала де стояла, а він зв'язав усі свої гроші в її фартух, завдав той вузол собі на спину, мов клунок, засунув у кишеню кресало й попростував до міста.

Місто було прекрасне, і він зайшов до найкращого заїзду, звелів приготувати найкращі кімнати і принести найсмачніших страв, бо ж тепер він був такий багач хоч куди!

Слуга, який взявся чистити йому чоботи, неабияк здивувався, що такий багатий добродій носить зовсім нікудишнє взуття. Ба, тоді солдат ще не купив собі нових чобіт. Та наступного дня він уже і взувся, і вбрався як пан!

Тепер, коли він став поважною особою, люди розповіли йому про всі міські пишноти й про свого короля, донька якого, принцеса, була надзвичайна красуня.

— А як би її побачити? — спитав солдат.

— А ніяк! — відповіли йому хором. — Вона живе у високому мідяному замку, оточеному безліччю веж та мурів. Усім, крім короля, заборонено до неї ходити, бо хтось напророчив, буцім принцеса вийде заміж за звичайнісінького солдата, а королю те ой як не сподобалося!

«От би мені на неї подивитися!» — подумав солдат.

Одначе хто б йому таке дозволив?!

Жив тепер солдат — не тужив: ходив у театри дивитися комедії, катався Королівським садом і багато грошей роздавав бідним. І добре, що роздавав!

Бо ж сам знав, як погано велося, коли за душею не було ні шеляга! Розбагатівши, він гарно вдягався і завів собі силу-силенну приятелів, які казали на нього: «Та це не хлопець, а зух!», і солдатові то страшенно подобалося. Одначе гроші він тринькав щодня, а брати їх уже було ніде, тож урешті-решт у нього лишилося всього два шилінги. Довелося солдатові перебратися з розкішних кімнат, де він жив, до маленької комірчини, що містилася аж під дахом, самому чистити собі чоботи та латати їх, копирсаючи шилом та голкою, і ніхто з його приятелів до нього не навідувався, бо треба було долати немало східців, щоб туди дістатися.

Якось, коли вже геть смеркло, а йому не було за що купити свічку, він раптом згадав про маленький недогарок, який бачив у кресалі, взятому з дупла дерева, куди опускала його відьма. Солдат дістав те кресало з недогарком і тільки став кресати й з кременю посипалися іскри, як двері розчахнулися й просто перед ним постав пес, якого він бачив на дні дупла, — той, що мав очі завбільшки з чайні чашки. Пес спитав його:

— Чого бажаєте, мій володарю?

— Ти ба! — мовив солдат. — Що воно за химера? Та я ж можу отримати все, що захочу! Добудь мені трохи грошей, — звелів він псові й — гульк! — а той зник! Гульк — а той знов з'явився, тримаючи в зубах велику торбу, повну грошей.

Тепер солдат знав, що те кресало не просте, а чарівне! Кресонув раз — з'явився пес, що сидів на скрині

з мідними грошима, кресонув удруге — з'явився пес, що сидів на скрині зі срібними грошима, а кресонув утретє — з'явився той пес, що стеріг золото. Тож солдат знов перебрався до розкішних кімнат, знов почав гарно вдягатися, і всі його приятелі вмент стали його впізнавати й безмежно любити.

І от якось він подумав: «Чого ж це не можна побачити тієї принцеси? Всі кажуть, що вона надзвичайна красуня! Але що з того, як вона весь час сидить у високому мідяному замкові за мурами та вежами? Невже я так її й не побачу? Ану, де моє кресало?».

Солдат викресав іскру й — гульк! — з'явився пес, що мав очі завбільшки з чайні чашки.

— Зараз північ, — сказав він, — але мені страшенно кортить побачити принцесу! Хоч би оком зирнути!

Пес мерщій зник за дверима й, перш ніж солдат устиг щось подумати, з'явився знов із принцесою на спині. Принцеса спала й була така прекрасна, що кожен, хто б її побачив, назвав її справдешньою принцесою. Солдат просто не міг стриматися й поцілував її, адже так учинив би будь-який справжній солдат.

Потім пес відніс принцесу назад, а вранці, коли король та королева пили чай, принцеса сказала, що вночі їй приснився чудернацький сон про якогось пса й солдата і що солдат її поцілував.

— Який неймовірний сон! — мовила королева.

Наступної ночі біля принцесиного ложа мусила чатувати старенька фрейліна, щоб пересвідчитися, чи справді то був сон, чи щось інше.

Солдатові знов страшенно закортіло побачити красуню принцесу, тож опівночі у замку з'явився пес, завдав собі принцесу на спину та й поніс її чимдуж до солдата. Одначе стара фрейліна, взувшись у гумові чобітки, кинулась навздогін. Коли ж вона побачила, що пес із принцесою на спині зникли у високому будинку, то подумала: «Ось я їх і вистежила!». І шматочком крейди стара фрейліна намалювала на дверях великий хрест. Потім почимчикувала додому й лягла спати, а пес і собі вибіг із принцесою на спині надвір. Але як побачив на дверях, де жив солдат, хреста, то схопив шматочок крейди та й понамальовував хрести на всіх дверях, що були в місті. Он як мудро він учинив, — тепер стара фрейліна не могла знайти потрібних дверей, оскільки на всіх були намальовані хрести.

Вдосвіта король, королева, стара фрейліна та офіцери пішли подивитися, де ж це була принцеса.

— Ось тут! — вигукнув король, загледівши перші двері з хрестом.

— Та ні, любий, тут! — заперечила королева, загледівши хрест на других дверях.

— Але хрест є й тут! І тут! — загукали всі решта.

Хоч куди хто з них дивився, на дверях були хрести. І тоді вони побачили, що шукати даремно.

Проте королева була напрочуд мудра жінка й уміла не лише кататися в кареті. Вона взяла величезні золоті ножиці, порізала великий шмат шовку на клаптички й пошила з них гарненьку торбинку. Потім насипала в неї добірної гречаної

січки, прив'язала торбинку принцесі до спини, а як уже з усім упоралася, прорізала в тій торбинці дірочку, щоб січка сипалася додолу й значила принцесину дорогу.

Уночі знов з'явився пес, посадовив принцесу собі на спину й чимдуж поніс її до солдата, якому вона так запала в душу, що той волів би бути принцом, аби з нею побратися.

Пес і вухом не повів, що гречана січка сипалася за ними від самого замку аж до солдатового вікна, в яке він застрибнув із муру. Тож уранці король і королева таки побачили, де була їхня дочка й звеліли схопити солдата й посадити до в'язниці.

І тепер солдат сидів у в'язниці. Ой, як же там було темно й нудно. Йому сказали: «Завтра тебе повісять». Невесело було таке почути, а кресало він забувся у своєму помешканні. Вранці солдат бачив крізь віконні ґратки юрби людей, що поспішали за місто дивитись, як його вішатимуть. До нього долинав гуркіт барабанів та солдатські марші. Люди просто бігли; біг і хлопчина-шевчук у шкіряному фартусі й капцях, і так летів, що один його капець, спавши з ноги, вдарився об стіну в'язниці, де сидів солдат, саме тої миті, коли той визирав крізь ґратки.

— Агов, шевчику! Чого це ти так летиш? — спитав солдат. — Однак без мене нічого не відбудеться! Та якщо ти збігаєш туди, де я жив і принесеш мені моє кресало, то отримаєш чотири шилінги! Тільки щоб одна нога тут, а друга — там!

Хлопчині-шевчуку дуже кортіло отримати чотири шилінги, тож він щодуху гайнув по кресало, приніс його солдатові й... ну ж бо, ну ж бо, послухаймо, що було далі!

За містом спорудили велику шибеницю, навколо якої юрмилися солдати й сотні тисяч люду. Король і королева сиділи на красивому троні якраз навпроти суддів та всієї королівської ради.

Солдат уже стояв на помості, та щойно вішальники замахнулися накинути йому на шию зашморг, як він нагадав їм, що злочинцеві перед стратою завжди виконували якесь його нехитре бажання. І солдат забажав викурити люльку: мовляв, це ж буде його остання люлька, викурена на цьому світі.

Король зважив на його прохання. Тож солдат вийняв своє кресало, кресонув ним — раз, два, три! — й перед ним постали всі троє псів: той, що мав очі завбільшки з чайні чашки, той, що мав очі завбільшки з млинові колеса й той, що мав очі завбільшки з Круглу Вежу!

— Допоможіть-но мені звільнитися від шибениці! — звелів солдат, і пси накинулися на суддів та на всю королівську раду — одного тягнули за ноги, другого — за носа й підкидали на кілька сажнів[1] угору так, що ті падали додолу й розбивалися.

— Не чіпайте мене! — вигукнув король.

---

[1] Сажень — давня лінійна міра, що дорівнювала 2,134 м.

Але найбільший пес схопив і його, й королеву та й пожбурив їх услід за рештою. Солдати перелякалися, а юрба закричала:

— Солдатику, будь нашим королем! Поберися з прекрасною принцесою!

І вони посадовили солдата в королівську карету. Троє псів витанцьовували попереду й горлали: «Слава!», хлопчаки свистіли в усі пальці, а солдати козиряли. Принцеса вийшла з мідного замку й стала королевою, і так те їй сподобалося, що страх! Весілля справляли вісім днів. Пси, до речі, витріщивши очі, теж сиділи за столом..

1835

Зміст

Кресало *(1835)* 3
Малий Клаус і великий Клаус *(1835)* 14
Принцеса на горошині *(1835)* 32
Квіти малої Іди *(1835)* 34
Дюймовочка *(1835)*. 46
Капосний хлопчик *(1835)* 63
Русалонька *(1837)* 67
Нове вбрання короля *(1837)*. 100
Стокротка *(1838)*. 108
Непохитний олов'яний солдатик *(1838)* 114
Дикі лебеді *(1838)*. 121
Летюча скриня *(1839)* 147
Лелеки *(1839)*. 157
Свинопас *(1841)*. 165
Гречка *(1841)* 173
Соловейко *(1843)*. 176
Гидке каченя *(1843)* 192
Ялинка *(1844)* 208
Снігова Королева *(1844)* 222
Бузинова матуся *(1844)* 273
Штопальна голка *(1845)* 285
Чарівний пагорб *(1845)* 291
Червоні черевички *(1845)*. 302
Пастушка й сажотрус *(1845)*. 312
Дівчинка з сірниками *(1845)* 320
Малий Тук *(1847)* 324
Крапля води *(1848)*. 331
Щаслива сімейка *(1848)* 334
Історія однієї матері *(1848)*. 339
Льон *(1849)*. 347
П'ятеро з горохового стручка *(1853)*. 353
Домовичок із дому крамаря *(1853)*. 359
Свинка-скарбничка *(1854)* 365
Пелюстка з небесного саду *(1855)* 369
Г. Кирпа. Незгасне сонце данської літератури.
Післямова 374